
UZROCI SLOMA CRNOGORSKE DRŽAVE U PRVOM SVJETSKOM RATU

Čedomir Bogićević

The article critically analyses causal relations – causes and consequences of Montenegro's participation in World War One (1914) and its disappearance from the world political scene (1918) through a critical method and the analysis of world-historical reasons on the nature of World War One and the state of internal and foreign-political conditions of the Montenegrin state before the war outbreak, as well as the tragic moves of the Montenegrin sovereign King Nikola I Petrović from the angle of international political and military-operational motives and goals.

O Prvom svjetskom ratu (1914–2014), i učešću nezavisne države Kraljevine Crne Gore u njemu u vojno-političkoj, društveno-ekonomskoj i međunarodno-pravnoj historiografiji, postoje sijaset analitičkih studija i preglednih članaka koji pretežno zanemaruju kritički pristup o uzročno-posljedičnim implikacijama učešća crnogorske države i njenih oružanih snaga u jednom od najkrvavijih ratova u ljudskoj istoriji na kraju kojeg Crna Gora, nakon tisućuljetne slavne istorije i državnosti, gubi svoju nezavisnu i samostalnu državu i svoju dinastiju. Obično se, u historiografiji, slom crnogorske države vezuje za događaje i

odluke Podgoričke skupštine od 26. 11. 1918. godine o prisajedinjenju Crne Gore Srbiji pod dinastijom Karađorđevića i zbacivanju kralja Nikole I Petrovića i njegove dinastije sa crnogorskog prijestola, što je sankcionisano međunarodnom konferencijom u Versaju (1919) kojom je Crna Gora, njena država i crnogorska nacija izbrisana sa političke pozornice čovječanstva. Ovi istorijski događaji se mogu posmatrati kao splet činjenica i okolnosti unutrašnjeg i međunarodnog karaktera, ali nikako kao događaji koji imaju kauzalni (uzročno-posljedični) karakter koji se vezuje za istorijsko-političke i međunarodne pretpostavke nestanka crnogorskog suvereniteta.

Prije ulaska u Prvi svjetski rat Crna Gora je vodila dva teška ratna pohoda – Prvi balkanski rat u savezu sa Srbijom, Bugarskom i Grčkom protiv već ranjenog i uzdrmanog Otomanskog lava, a glavni strateški cilj Crne Gore bilo je osvanje Skadra, koji se završio, i pored vojnog trijumfa, velikim međunarodnim političkim porazom, jer su Velike sile Londonskim ugovorom (1913) odredile da Skadar pripada novouspostavljenoj državi Albaniji. Nakon toga Crna Gora stupa u Drugi balkanski rat na strani Srbije koja se nalazi u savezu sa Grčkom protiv Bugarske, oko Makedonije, u koji će rat kasnije pristupiti Rumunija i Turska. Ukupni gubici crnogorske vojske u ova dva Balkanska rata, koja su po svojoj prirodi bili osvajački i hegemonistički, broje 8 000 crnogorskih vojnika. Srbija je uskratila vojno-operativnu pomoć crnogorskoj vojsci u borbama za Skadar, jer je srpska vlada obavjestila Esad-pašu, vojnog zapovjednika Skadra, da se srpske trupe povuku ispod Skadra. Đeneral Bojović dobija naređenje da srpske trupe ne smiju napadnuti Skadar. Pod njegovom je komandom i crnogorska vojska sve do početka aprila 1913. (na osnovu visoke Naredbe Kralja Nikole od 21. 03. 1913), da bi u Drugom balkanskom ratu Crna Gora se borila za interese Nikole Pašića i Srbije. Bukureštanskim mirom 1913. Crna Gora je ostala praznih šaka.

Atentatom na austrougarskog prijestolonasljednika Franca Ferdinanda (28. 06. 1914) koji se u historiografiji tretira kao povod izbijanja Prvog svjetskog rata, a u stvari jedan od uzroka – casus belli dramatičnih ratnih događaja koji su atentat izveli pripadnici revolucionarne organizacije Mlada Bosna koja je u stvari bila politički ogranak srpske političke terorističke organizacije „Ujedinjenje ili smrt“ i poznata pod drugim imenom „Crna ruka“. Izvršioци atentata bili su pod političkim mentorstvom projektanata stvaranja Velike Srbije i predsjednika vlade Kraljevine Srbije Nikole Pašića. Cilj je atentata bilo stupanje u rat protiv Austrougarske i stvaranje države Velike Srbije na prostorima gdje živi srpsko stanovništvo, kao i izbijanje Srbije na Jadransko more. Pod pritiskom Izjave crnogorske narodne skupštine (19. 07. 1914) i njene velikosrpske euforije, stvaraju se preduslovi na osnovu kojih crnogorski suveren kralj Nikola I objavljuje ratnu Proklamaciju o ulasku Crne Gore u Prvi svjetski rat (24. 07/06. 08. 2014), u kojoj ne postoje definisani politički i međunarodni ciljevi stupanja u taj rat, u kojoj on ističe „da je Austrija objavila rat Srbiji, objavila ga je nama – srpstvu i cijelom slovenstvu.“ Prestolonasljednik Danilo, sin kralja Nikole, smatrao je suludim i protivno crnogorskim interesima njeno stupanje u rat, zbog čega je napustio Crnu Goru i otputovao za Pariz. U navedenoj proklamaciji crnogorski suveren poziva: „Ko je junak, nek slijedi koracima dva stara srpska kralja...“. U rat crnogorska vojska stupa sa prethodnim velikim gubicima iz balkanskih ratova, privrednom i vojnom isprpljenošću i zastarelim naoružanjem. Katastrofalnu strategijsku grešku čini crnogorski suveren što je Operacijskim planom o zajedničkom dejstvu srpske i crnogorske vojske u ratu protiv Austrougarske (04/17. 08) dozvolio da u štabu crnogorske vrhovne komande, kao vojni delegat, bude postavljen srpski đeneral Božidar Janković, kojega je imenovao i za načelnika Vrhovne komande štaba crnogorske vojske u čijoj je nadležnosti bila

izrada planova za vojnooperativna dejstva. Kasnije, umjesto đenerala Jankovića, postavljen je srpski pukovnik Petar Pešić. Ovim je praktično iskopana grobnica crnogorskoj državi jer su crnogorskom vojskom komandovali strani vojni komandanti koji su razvukli crnogorski front na velikim geografskim rastojanjima, od Foče i Goražda, preko Višegrada i Mojkovca, Berana i Čakora, do Lovćena i Albanije, i na taj način doveli do vojne inferiornosti i vojnog poraza Crne Gore, bez obzira što je ona neviđenim herojstvom, u Mojkovačkoj bici (25. 12. 1915/06. 01. 1916), koja je bila nepotrebna i iluzorna – sive impectus, jer su srpske trupe već bile pristigle u krajnje zone albanskog teritorija radi krajnjeg povlačenja na solunski operativni front – zaštitila povlačenje srpskih snaga prema Albaniji, jer se na Solunskom frontu uz kralja Petra Karađorđevića nije mogao naći crnogorski kralj, kako je kasnije svjedočio srpski pukovnik Pešić. Odmah je uslijedila Krfska deklaracija (1917) o ciljevima stvaranja kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, što je u stvari eufemizam za Veliku Srbiju, u kojoj nema Crne Gore. Ubrzo nakon svega ovoga, kao rezultat vojnooperativnog sloma, slijedi Naredba o raspuštanju crnogorske vojske (08/23. 01. 1916) koju je izdala crnogorska Vlada načelniku štaba crnogorske vojske divizijaru Janku Vukotiću, koja u pravnom smislu nije kapitulacija, ali je izjednačena sa njenim faktičkim posljedicama. Kasniji ulazak srpskih trupa pod imenom Skadarke, odnosno Jadranske trupe, zajedno sa francuskim savezničkim snagama, bila je reokupacija Crne Gore, u kojim je uslovima održana protivustavna, nelegitimna i nezakonita Podgorička skupština, kojom je deklarisan nestanak crnogorke države i nacije.

Iz svega istaknutog, prema hermeneutičkim aksiomima prvobitne i adekvatne uzročnosti, nedvosmislen je zaključak da je isključivi krivac za slom Crne Gore, ona sama, bez političko-strategijskih ciljeva ulaska u rat, neracionalnim uvlačenjem u ratnu psihozu od strane Narodne skupštine, te srbovanje kralja

Nikole, čija je krajnja romantičarsko-hegemonistička ideja bila ustoličenje na slavenoserpski prijesto, a koje je uništilo sve crnogorske krvavo stečene tekovine i na kraju stavljanjem slavne crnogorske vojske pod vrhovnu komandu srpskih vojnih komandanata. Istorijskom retrospektivom društvenoistorijskih kretanja, uvod u zli udes crnogorske države počinje sa velikosrpskim projektom stvaranja Velike Srbije – Načertanijem Ilije Garašanina 1844, uvođenjem, za vrijeme knjaza Nikole Petrovića srpskih udžbenika u crnogorske školske programe, donošenjem pisanog Ustava za Knjaževinu Crnu Goru 1905. Protivno istorijsko-pravnoj tradiciji materijalno-pravne semantike i oblika crnogorske ustavnosti, o čemu svjedoči tačka 4 Proklamacije crnogorskog Senata od 07. marta 1852. i mišljenje članova Velikog suda da crnogorski suveren ne treba da donosi pisani ustav, jer ga ona ima hiljadu godina u materijalno-pravnom smislu, nego samo organski zakon o parlamentarnom redu u Narodnoj skupštini, a da će pisani ustav biti početak kraja crnogorske države i njegove dinastije (Vidi: dr Lazar Tomanović, *Moje uspomene*), kao i istorijsko-politička greška crnogorskog suverena da već 1905, do kada je zaista bio „car junaka“, preda insignije monarha prestolonasljedniku – svome sinu Danilu I (koji je primio ključeve Skadra od strane Esad-paše), a knjaz-kralj je ne samo njega, nego i sve muške nasljednike ignorisao, pod pritiskom velikosrpske euforije kojom su veličane njegove ćerke koje nijesu bile državotvorno zaslužne i omalažavajući muški red nasljednika kao nesposobne, iako su oni bili vrlo daroviti, inteligentni i sposobni, i u narodu omiljeni, dok je kralj želio da na dužnosti vladara umre, izgubivši pod teretom godina moć racionalnog upravljanja. Prvi svjetski rat bio je imperijalistički i porobljivački, a Crna Gora u njemu ne vodi odbrambeni rat, već stupa u ratna dejstva imperijalnog karaktera, jer se većina njenih oružanih snaga nalazi na ratnom rasporedu izvan granica crnogorske države, sa ciljem nestanka malih država i naroda i

njihovim utapanjem u interese evropske, odnosno velikosrpske buržoazije, kada se, kao i u Balkanskim ratovima, koristi i zloupotrebljava istorijska doktrina o osvajanju i povratku nekadašnjih davno izgubljenih teritorija. „Istina se ne nalazi u činjenicama, nego u skladu između činjenica.“ (R. Tagore).

Literatura:

- Akademik R. Rotković, *Velika zavjera protiv Crne Gore* (2001)
- Akademik R. Rotković, *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda* (2005)
- dr Ž. Andrijašević, dr Š. Rastoder, *Istorija Crne Gore* (2006)
- B. Božanović, *Crnogorci u Balkanskim ratovima* (2004)
- Novak Adžić, *Posljednji dani Kraljevine Crne Gore* (1998)
- B. Božanović, *Korjeni Crnogoraca* (2002)